

# ART IN DEMOCRACY

KOVA UŽ DEMOKRATINES VERTYBES ŠIUOLAIKINIŲ  
EUROPOS MENININKŲ AKIMIS



© Europos Sąjunga, 2023 m

Šis leidinys buvo išleistas Liuksemburge informaciniais tikslais Europos Parlamento šiuolaikinio meno kolekcijos parodos „Menas demokratijoje“ proga, siekiant suteikti edukacinę informaciją apie menininkų, kurių darbai eksponuojami, kilmę ir meninį palikimą. išsaugoti ir skatinti jų indėlių Europos kultūros paveldą.

Šis leidinys skirtas tik nekomerciniam naudojimui Europos Parlamento patalpose. Griežtai draudžiama naudoti, atgaminti ar platinti šio leidinio turinį be leidimo. Tolesnis tam tikrų vaizdų naudojimas ne pagal čia numatytas paskirtis gali būti apribotas menininkų ar kitų trečiųjų šalių autorių teisių. Europos Parlamentas atsisako bet kokios atsakomybės, kuri gali kilti dėl neteisėto naudojimo.

Draudžiamas bet koks Belgijos autorių, kompozitorių ir leidėjų draugijos (SABAM) repertuaro turinio atgaminimas, adaptavimas, dalinis pakeitimas ar retransliavimas per televiziją, kabelinę televiziją ar internetu, negavus išankstinio šios draugijos leidimo.

SABAM, rue d'Arlon 75-77, 1040 Bruxelles, Belgique.

Tel.: (02) 286 8280,

Interneto svetainė: <http://www.sabam.be>

E. pašto adresas: [visual.arts@sabam.be](mailto:visual.arts@sabam.be)

<b>KODĖL „MENAS DEMOKRATIJOJE“?</b>	<b>4</b>
<b>1. EUROPOS SĄJUNGA EUROPOS KŪRIMO PROJEKTAS. DEMOKRATIJA IR JOS ŽAIDIMO TAISYKLĖS</b>	<b>6</b>
<b>2. PILIETINIS IR POLITINIS ĮSITRAUKIMAS.</b>	<b>10</b>
<b>3. PILIEČIŲ SANTYKIAI SU VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO IR TEISINGUMO INSTITUCIJOMIS</b>	<b>12</b>
<b>4. RIZIKA IR PAVOJAI DEMOKRATIJAI</b>	<b>14</b>
<b>5. ŽINIASKLAIDA IR DEMOKRATIJA</b>	<b>20</b>
<b>6. DEMOKRATIJA IR URBANISTINĖS TRANSFORMACIJOS</b>	<b>24</b>
<b>7. MENO DEMOKRATIZAVIMAS</b>	<b>26</b>
<b>PASTABOS</b>	<b>29</b>
<b>PAPILDOMI ŠALTINIAI</b>	<b>30</b>

**ATSISIŪSKITE  
MOKOMOSIOS MEDŽIAGOS  
RINKINĮ MOKYTOJAMS IR  
PRISTATYKITE PARODĄ  
KLASĖJE:**



**KODĚL „MENAS DEMOKRATIJOJE“?**

**K**as yra demokratija? Kodėl Europos Sąjunga pasirinko demokratinės vertybes? Europos Parlamento šiuolaikinio meno kolekcijoje yra daug meno kūrinių, kurie gali padėti atsakyti į šiuos klausimus, tad pasigilinkime į tai, kaip įvairių Europos šalių menininkai interpretuoja demokratiją.

Atrinktus meno kūrinius galima apibūdinti kaip kritišką ir asmenišką kiekvieno iš parodai atrinktų menininkų, kurių darbuose aiškiai atsispindi siekis ginti demokratiją, viziją. Jie padeda stiprinti supratimą apie būtinybę ginti demokratinės laisvės, primindami pareigą išlikti budriems ir dalyvauti tokiuose svarbiuose procesuose kaip Europos Parlamento rinkimai. Šiomis aplinkybėmis jie primena, kad Europos piliečiai taip pat turi atlikti svarbų vaidmenį ginant demokratiją balsuodami 2024 m. birželio mėn. vyksiančiuose Europos Parlamento rinkimuose.

Be to, šia paroda siekiama paskatinti mąstyti apie tai, ko reikia kiekvienai sveikai demokratijai, pavyzdžiui, kad būtų laikomasi žaidimo taisyklių ir kad visuomenė įsitrauktų į politinį gyvenimą. Joje taip pat nagrinėjami kiti svarbūs klausimai, susiję su iššūkiais ir mūsų demokratinių vertybių išbandymu, kaip antai piliečių ir institucijų santykiai, žiniasklaidos vaidmuo teikiant aiškią ir patikimą informaciją, valstybių galios ribos piliečių privataus gyvenimo ir iniciatyvų akivaizdoje arba migracijos srutai ir tarpvalstybinis judėjimas.

Kai kurios svarbios šiuolaikinio meno tendencijos atspindi ir kritiškai vertina modernaus pasaulio socialines ir politines realijas, ir dažnai tai lydi ironijos, sarkazmo, skepticizmo ar kartėlio dozė. Šiuo požiūriu jiems labai būdingas intelektualinis, moralinis ir, kai kuriais atvejais, atvirai politinis įsipareigojimas, kurį XX-ajame ir XXI amžiuje prisiėmė tiek daug menininkų.

Menas dažnai atspindi kritišką požiūrį, kuris įsiskverbia į mūsų kasdienio gyvenimo regimybę ir ją peržengia, kad atskleistų tai, kas dažnai lieka nepastebėta, išryškina nepatogią tiesą ir kelia etinius bei istorinius klausimus. Tokio meno tikslas – įspėti, patarti, suprantamai paaiškinti ir priversti susimąstyti.

Menas yra galinga komunikavimo ir įvairių problemų aktualizavimo priemonė, nes jo raiškos priemonės perteikia tai, ko nei raštu, nei žodžiu neišsakysi. Menas gali išjudinti ir vienyti. Jis verčia susimąstyti ir generuoja idėjas, gali inicijuoti pilietinį dialogą, gilesnius pokalbius apie tai, kas svarbu bendruomenei, ir įveikti susipriešinimą kai kuriais klausimais.<sup>1</sup>

Dabartinis vaizduojamojo meno kraštovaizdis apima tokias kryptis kaip Meninį aktyvizmą (*Artivism*), angažuotąjį meną (*Engaged Art*), bendruomenės meną (*Community Art*), ekologinį meną (*Ecological Art*) ir t. t. Šios meno formos meną laiko protesto ginklu, politinio pobūdžio klausimų ir problemų išraiška, todėl demokratinėje valstybėje galima apie jas diskutuoti.

Taip menas tampa komunikacijos priemone ir politiniu įrankiu, tarnaujančiais visuomenės pokyčiams ir transformacijai: kalba, kuri peržengia akademinį ir muziejų pasaulį, kad keliautų į kitas sritis ir pasiektų platesnę auditoriją. Tai buvo vienas iš siekių, įtrauktų į įvairias strategijas ir tikslus, prisidėjusius prie kelių XX amžiaus avangardizmo srovių, tokių kaip dadaizmas, siurrealizmas ar vėliau konceptualusis menas, atsiradimo.

Menininkų kolektyvuose ar judėjimuose nebuvo daug meninių iniciatyvų, kurių pavadinimuose būtų vartojamas žodis „demokratija“. 1974 m. šis terminas buvo vartojamas ir įtrauktas į menininkų kolektyvo pavadinimą, kai susikūrė grupė „Menininkai už demokratiją“, kuri siekė „aiškaus ir ryžtingo tikslo: solidarizuotis tarptautinės politinės kovos kontekste. Šios grupės narių taikoma eksperimentinė meno praktika apėmė ne tik naujus meno kūrimo būdus, bet ir alternatyvius politinių pažiūrų ir politinių aktų raiškos metodus. (...) „Menininkai už demokratiją“ solidarumą pavertė kūrybingu politiniu aktu“.<sup>2</sup>

Nereikėtų pamiršti, kad į šią parodą įtraukti meno kūriniai, kaip ir daugelis kitų meno kūrinių kolekcijose ir parodose visoje Europoje, atsirado daugiausia dėl to, kad demokratinė visuomenė leidžia žmonėms įvairiomis priemonėmis laisvai reikšti savo nuomonę ir mintis. Viena iš šių komunikacijos formų yra meninė, susijusi su intelekto ir kritinio mąstymo ugdymu, kaip pripažįsta Europos Parlamentas:

*„Europos kultūrų įvairovės ir bendrų šaknų suvokimo skatinimas grindžiamas meninės raiškos laisve, menininkų ir kultūros veikėjų gebėjimais ir kompetencijomis, taip pat klestinčių ir atsparių kultūros ir kūrybos sektorių egzistavimu viešojoje ir privačiojoje erdvėse bei jų gebėjimu kurti, naujinti ir gaminti savo kūrinius bei platinti juos platesnei ir įvairesnei Europos auditorijai.“<sup>3</sup>*

*„Kadangi Europa pasižymi labai didele kultūros, socialine, kalbų ir religijų įvairove; kadangi dėl to Europos ateičiai nepaprastai svarbios mūsų visuomenės telkiančios bendros vertybės, kaip antai laisvė, socialinis teisingumas, lygybė ir nediskriminavimas, demokratija, žmogaus teisės, teisinės valstybės principas, tolerancija ir solidarumas; (...) pabrėžia, kad Europos meno kūriniai daug prisidėjo prie kultūrinės įvairovės didinimo, ES vertybių sklaidos ir europiečių skatinimo kritiškai mąstyti (...)“.<sup>4</sup>*

# 1. EUROPOS SĄJUNGA EUROPOS KŪRIMO PROJEKTAS. DEMOKRATIJA IR JOS ŽAIDIMO TAISYKLĖS

Šią meninę kelionę demokratijos tema pradedame keliais kūriniais, atspindinčiais teigiamą ir jaudinančią Europos projekto įgyvendinimo viziją.

9-ojo dešimtmečio pabaigoje Françoise Schein sukūrė reljefinių plokščių seriją, primenančią didelių šiuolaikinių miestų urbanistikos planus arba infrastruktūros ir viešojo transporto maršrutų (metro ir traukinių eismo, pagrindinių kelių, oro koridorių) žemėlapius.

Jos *Ideoglyphe Européen (1988)* tai labirintinis susipynusių kelių ir maršrutų raizginys, perkeltas ant specialiai rūdimis padengto metalinio paviršiaus; vingiuotų kelių tinklas, kuriame žybčioja mažytės elektros lemputės ten, kur žemyno žemėlapyje būtų ES sostinės. Visumą papildo eilė mažų laikrodžių, rodančių laiko juostas, kurios, menininko ketinimu, turėtų būti teisingai nustatytos kaip šalių tarpusavio supratimo ir susitarimo ženklas: „*mettre des montres à l'heure = signe de l'entente, accord*“ („teisingai nustatytas laikrodis = susitarimo ir sutikimo ženklas“).<sup>5</sup>

1997 m., kai meno kūrinys buvo įsigytas ir pristatytas Europos Parlamentui, F. Schein šią reljefinę plokštę apibūdino kaip „abstraktų kūrinį, kuris iš tiesų susijęs su Europos statybos tema. Šis darbas buvo pradėtas likus dvejim metams iki Berlyno sienos griūties, jis apibūdina judančio ir nestabilaus žemyno sienas. Tarsi numatęs įvykį, kuris supurtys Europą po Antrojo pasaulinio karo, šią skulptūrą sukūriau dešimt metų pragyvenęs Niujorke. Tai buvo ilgas nebuvimo ir atitolimo laikotarpis, kuris, be abejonės, leido iš šalies pamatyti ryšį, kuris egzistuoja tarp visų Europos šalių, ryšį, kurį sukūrė viena tauta – europiečiai“.<sup>6</sup>

Be to, Françoise Schein savo darbą *Ideoglyphe Européen* apibūdino kaip pirmą didelio formato kūrinį serijoje, kurią ji kūrė nuo 1989 m. Jos tarptautinis urbanistinio meno projektas, įgyvendinamas įvairiose Europos sostinių metro stotyse, taip pat naudojo tą patį pagrindinį motyvą: tinklą, atspindintį glaudų ryšį tarp žinių ir demokratijos.<sup>7</sup>

Kitas simboliškai svarbus meno objektas, susijęs su pagrindine Europos Parlamento, kaip parlamentinės demokratijos varomosios jėgos, funkcija žemyne, yra kūrinys *Parlamento Europeo 1979*. Šio darbo autorius, John Vassar House, sukūrė objektą, panašų į didelį kompasą, astrolabiją ar mokslinį navigacijos instrumentą, simboliškai vaizduojantį konkretų Europos projekto istorijos momentą 1979 m.:

„Skulptūra „Parlamento Europeo“ jamžina 1979 m. rinkimus ir atspindi momentą, kai kelios Europos šalys ruošiasi tapti valstybėmis narėmis. Išorinė žiedo dalis su keliais pleištais sudaro vientisą ratą ir simbolizuoja jau esamas valstybes nares. Naujos narės yra pasirengusios prisijungti tarsi veikiamos išcentrinės traukos jėgos“.<sup>8</sup>

Be to, skulptūros forma perteikta svarbią užuominą į kompetencijų pasidalinimą Europos bendrijoje:

„Mažas laminuotas žiedas, besisukantis aplink savo ašį, sudarytas iš trijų smaigalių, atitinkančių Tarybą, Komisiją ir teismus, atspindi ne teisėkūros funkcijų mechanizmą“.<sup>9</sup>

Šie įkvepiantys principai buvo paversti žaviu besisukančiu mechanizmu – įsivaizduojamu kompasu arba laikrodžiu, kuris, sumontuotas ant savo ašies dinamiškai pasviręs, atspindi veiksmų kryptį, koordinuojamą tarp 1979 m. Europos Sąjungą sudariusių šalių ir šalių, kurios netrukus taps jos narėmis.

Šią skulptūrą sukūręs kaip „vizualų istoriškai labai svarbaus momento, kai vyksta pirmieji visuotiniai Europos Parlamento rinkimai, atminimą“, autorius dar išsamiau paaiškina šio kūrinio prasmę: „Pleišto formos žiedo elementai tai 9 valstybės narės, kiekvieno pleišto dydis priklauso nuo valstybės narės balsavimo galios. Jų išoriniai paviršiai reprezentuoja šalių individualumą, o vidinis žiedo paviršius – jų susiliejęs į vieną visumą, t. y. Europos Parlamentą.“

*Judant prieš laikrodžio rodyklę, trys judesiai vidiniame žiede žymi Prancūziją ir Vokietiją, Beniliuską ir Italiją bei Daniją, Didžiąją Britaniją ir Airiją, atsivėlgiant į pastarojo meto Europos bendradarbiavimo chronologiją. Graikija yra pasirususi įsijungti į šį ratą. Pagrindą, simbolizuojantį rinkėjus, sudaro įvairių politinių srovių srautas, kuriuo ir yra grindžiama visa Parlamento struktūra. Šios srovės virsta kinetine jėga, kuri suteikianti energijos Parlamento veiklai“.<sup>10</sup>*

Meno kūrinys *Hémicycle Strasbourg (1987)* matome posėdžių salę, kurioje įgyvendinamos Europos bendrijos įstatymų leidžiamosios galios. Paveiksle vaizduojama scena iš 1987 m. P. Dankert pirmininkaujamos plenarinės sesijos. Darbas tikriausiai paremtas maždaug tuo metu daryta nuotrauka, kurią John Goudie Lynch dokumentiškai tiksliai ir techniškai nepriekaištingai interpretuoja pasitelkdamas vaizdines priemones.



Nuotrauką pateikė J. G. Lynch: paveikslas pristatytas Europos Parlamente, apie 1987–1988 m.

Visai šalia kitos didelės Europos Parlamento plenarinių posėdžių salės, esančios Briuselyje, stovi belgų skulptoriaus Olivier Strebelle 1989 m. monumentalioji skulptūra *Confluences*, kuri tarsi nepaiso gravitacijos dėsnio ir yra vienas techniškai sudėtingiausių jo darbų. Menininkas pastatė tikrą plieninį medį su tvirtu cilindrinio kamienu, kylančiu į viršų, jo šakos suformuotos iš daugybės tarpusavyje sujungtų vamzdelių, kurie persipina, išsiskleidžia ir išsišakoja Spaako pastato atriume. Laisva ir organiška struktūra, kuri, kaip rodo pavadinimas, simbolizuoja susiliejęs ir susitikimo erdvę, kurioje tvyro tokia brolybė ir supratimas, kokius Europos šalys turėtų stengtis išlaikyti tarpusavio santykiuose ir bendroje veikloje.<sup>11</sup>



**OLIVIER STREBELLE (1927–2017 M.)**

Belgija

**CONFLUENCES, 1989**

Šlifuotas nerūdijantis plienas; 200 x 200 x 1300 cm  
1992 m. padovanota autoriaus



**FRANÇOISE SCHEIN (G. 1953)**

Belgium

**IDEOGLYPHE EUROPÉEN, 1988**

Rusted metal panel; 200 x 200 x 40 cm

Donated by Suzanne Delevoy in 1996





**JOHN VASSAR HOUSE (1926–1982 M.)**

Jungtinės Amerikos Valstijos

**PARLAMENTO EUROPEO 1979, 1979**

Broza, medinis pjedestalas; 95 x 165 cm

1979 m. Italijos valstybės dovana Parlamento pirmininkui Emilio Colombo



**JOHN GOUDIE LYNCH (G. 1946)**

Nyderlandai

**HÉMICYCLE STRASBOURG, 1987**

Aliejus, medžio plokštė; 96 x 194 cm

padovanota autoriaus

## 2. PILIETINIS IR POLITINIS ĮSITRAUKIMAS.

Fabiano Edelstamo sukurtas *Portrait of Paul-Henri Spaak* (Paulo-Henrio Spaako portretas), Sacharovo premijos už minties laisvę plakatas (1993 m. leidimas) ir Josefo Antallo rašomoji mašinėlė, liudijanti jos savininko intelektualinę ir politinę veiklą, siejasi su paradigmatiškais asmenybėmis, dalyvavusiomis kovoje už laisvę ir demokratines vertybės Europoje: puikūs pavyzdžiai, kaip tam tikrų politinių veikėjų įsipareigojimas, nuoširdus darbas ir lyderystė yra esminiai parlamentinės demokratijos kūrimo ir klestėjimo elementai.

Demokratijai reikia didvyrių – ne tik garsių ir populiarių, bet ir nežinomų, paprastų žmonių, tokių, kokius matome Paulo Grahamo fotografijose: žmonių, kurie neretai buvo fotografuojami akivaizdžiai atsitiktinai ir spontaniškai, tiesiog gatvėje ar patalpose. Paradoksalu, bet į meno kolekciją įtrauktoje nuotraukoje šie žmonės yra visiškai nematomi: matome tik kuklų Belfasto miesto kampelį su kukliu cementiniu suoliuku.

Kita vertus, tapytojas Jörg Immendorff, tikėjęs, kad menas gali padėti spręsti socialines ir politines neteisybes, guašu nutapė paveikslą *Wähle!* („Rinkis!“). Šį darbą dailininkas kūrė tuo pačiu metu kaip ir savo garsiąją paveikslų seriją „Cafe Deutschland“ (1977–1982)<sup>12</sup> -. Šis nedidukas kūrinys ant popieriaus tai aistringas raginimas laisvai kalbėti ir rinktis tarp įvairių alternatyvų, jis primena aktyvų dalyvavimą sprendžiant su pilietiniu gyvenimu susijusius klausimus.



SACHAROVO PREMIJOS UŽ MINTIES LAISVĘ PLAKATAS (1993)



**FABIAN EDELSTAM (G. 1965)**

Švedija

**PORTRAIT OF PAUL-HENRI SPAAK, 2013**

Mišri technika, drobė 140 x 110 cm

2014 m. padovanota autoriaus



**PAUL GRAHAM (G. 1956)**

Jungtinė Karalystė

**UNTITLED, BELFAST (CONCRETE BENCH), 1988**

Fotografija ant aliuminio; 75 x 100 cm

1993 m. įsigyta tarpininkaujant Londono galerijai „Anthony Reynolds Gallery“



**JÖRG IMMENDORFF (1945–2007 M.)**

Vokietija

**WÄHLE, 1979**

Guašas, popierius 28 x 21 cm

1983 m. įsigyta tarpininkaujant Kelno „Galerie Rudolf Zwirner“



**JOSEFO ANTALLO RAŠOMOJI MAŠINĖLĖ.**

Vengrija

Europos Parlamento meno ir kultūros kolekcija

### 3. PILIEČIŲ SANTYKIAI SU VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO IR TEISINGUMO INSTITUCIJOMIS

Piliečių ir institucijų (vyriausybinių ir nevyriausybinių) santykiai, kuriuos pernelyg dažnai apsunkina nepasitikėjimas, yra pagrindinė tema, kurią galima pastebėti kai kuriuose kolektyviniuose darbuose, pavyzdžiui, John Goudie Lynch paveiksle *Girokantoor* (1983) ir Hannah Collins kūrinyje *Power is Work, Work is Power* (1990).<sup>13</sup>

J. G. Lyncho paveiksle matome paslaugų biuro, kuris galėtų priklausyti bankui, ministerijai ar viešajai įstaigai, langelį. Atidžiau pažvelgę, lango stikle pastebėsime moters, laikančios du krepšius ar lagaminus, atspindį, o kitoje stiklinės pertvaros pusėje su užrašu „Gesloten“, kuris perspėja, kad įstaiga jau uždaryta, matome du darbuotojus ar pareigūnus, kurių gestų kalba sunkiai suprantama. J. G. Lyncho paveiksle vaizduojama kasdienė situacija įgyja paradigmą ir kritinę dimensiją, pabrėžiant valdžios (institucijos ar administracijos) atstovų nenorą bendrauti ir teikti pagalbą su prašymu atėjusiam piliečiui.

Šis atstumas, kuris atrodo neįveikiamas, dar labiau išryškėja Hannah Collins fotografijos diptike „Power is Work, Work is Power“ (1990), kuriame vaizduojamas Karalienės advokatas (jį atpažįstame iš jo politinės galios simbolio – peruko) atsuka žiūrovui nugarą, taip parodydamas save kaip beasmenę ir neprieinamą figūrą.

Priešingai nei du minėti darbai, nedidelis Galli piešinys stebina nerūpestingu lengvumu, kuriuo apibūdinama socialinio draudimo ar pensijų tarnyba.



**JOHN GOUDIE LYNCH (G. 1946)**

Nyderlandai

**GIROKANTOOR, 1983**

Aliejus, medžio plokštė; 60 x 52 cm

1983 m. įsigyta iš autoriaus





**GALLI (G. 1944)**

Vokietija

**AN DAS VERSORGUNGSAMT („SOCIALINĖS RŪPYBOS TARNYBA“), 1983**

Kreidelės, popierius, 30 x 21 cm

1983 m. įsigyta tarpininkaujant galerijai „Galerie Georg Nothelfer“



**HANNAH COLLINS (G. 1956)**

Jungtinė Karalystė

**POWER IS WORK, WORK IS POWER, 1990**

Sidabro druskų želatinos projekcinis spaudinys (diptikas) 120 x 190 cm

1993 m. įsigyta iš autorės



## 4. RIZIKA IR PAVOJAI DEMOKRATIJAI

**D**ėl konfliktų ir nesutarimų tarp skirtingų bendruomenių atsirandanti poliarizacija, baimė dėl ateities ir perteklinis asmenų stebėjimas bei kontrolė – tai temos ir problemos, nagrinėjamos įvairiuose darbuose, atkartojančiuose kritines, nerimo kupinas situacijas ir raginančiuose mus būti sąmoningiems jų pristatomų realiųjų atžvilgiu.

Willie Doherty nufotografavo miesto kraštovaizdį – į švytinčią miglą įvilktą tuščią gatvę savo gimtajame Deryje, kurios gyventojai kažkur prapuolę, o galbūt visi sėdi užsirakinę namuose. Pasinaudojęs tokiu tuštumos pojūčiu, jis užfiksuoja paslėpto smurto ir įtampos nužymėtą situaciją, kurią pavadina *Endurance* („Ištvermė“), o tai kalba apie atsparumą, atkaklumą ir vientisumą.<sup>14</sup>

Taigi Doherty remiasi sąsajomis tarp žodžio ir vaizdo – tokią techniką XX a. jau praktikavo dadaizmo ir siurrealizmo, o vėliau – konceptualiojo meno atstovai. Šiuo semantiniu metodu jis primena istorinį, politinį ir socialinį Šiaurės Airijos konfliktą ir daro aluziją į ant Derio sienų abiejų konflikto pusių rašytus pranešimus ir pieštus grafičius.<sup>15</sup>

Tai lakoniškos ir, iš pirmo žvilgsnio, paslaptingos žinutės, pavyzdžiui, tokios, kokios užrašytos ant dipticho *Many have eyes but cannot see* („Daugelis turi akis, bet nemato“) (1992). Užrašai kairėje („Blind spot“, „Akloji zona“) ir dešinėje („Vanishing spot“, „Nykstantis taškas“) galbūt yra užuomina į tas slaptas akląsias zonas, kurios nepasiekiamos nei stebėjimo kameroms, nei patruliams.<sup>16</sup>

Akis, gebanti matyti ir neučia tikrinti tam tikras teritorijos ir socialinio gyvenimo sritis, tampa trikdančiu ikonografiniu elementu apšviestoje retro stiliaus menininkų dueto „TwoFourTwo“ fotografijoje *Believe in me* („Tikėk manimi“) (2005), kurioje didžiulis žmogaus akies vokas matomas už metalinių strypų, primenančių kalėjimo grotas.

Pasisėmęs įkvėpimo iš konkretaus istorinio ir socialinio konteksto, Doherty sukūrė *Endurance* – kūrinį, kurio prasmė, atmetus geografines ir politines realijas, galėtų būti perkelta į bet kurią kitą vietą ar situaciją, kurioje su grėsme susidūrusi pilietinė visuomenė išlaiko palaikantį, tylų pasipriešinimą. Be to, Doherty darbe juntamas noras išsaugoti konfliktą lėmusių įvykių atminimą. Jie gali pasitarnauti kaip įspėjimas, kad reikia stiprinti pilietinius ir kūrybinius visuomenių gebėjimus taikiai spręsti problemas, skatinti bendradarbiavimą ir vengti tokių ekstremalių smurtinių situacijų, kokia pavaizduota James'o Hanley kūrinyje *The Convert* („Atsivertėlis“) (1992).<sup>17</sup>

Kai valstybė paverčiama baimę keliančiu aparatu, kuris ne tarnauja piliečiams, bet jais naudojasi ir pažeidžia jų privatumą, ji įgauna mitinės pabaisos Leviatano formą. Ją, išnyrančią iš vandenyno, matome viduriniame Andrey Danielio apokaliptinio triptiko *To Bruegel from Trilogy: The Elusive Meaning of Cause and Effect; The Mating Season of the Leviathans; The Death of the Worker X* („Breigeliai iš trilogijos: išspręstanti priežastinio ryšio prasmę; Leviatanų poravimosi sezonas; darbuotojo X žūtis“), (2009) darbe.

Panašu, kad A. Danielis savo kūrinyje, išreikšdamas pagarbą XVI a. tapytojui Piteriui Breigeliui vyresniajam, nurodo ir į Thomaso Hobbeso „Leviataną“ (1651 m.). Konkrečiai tai nuoroda į vieną iš Breigelio šedevrų „Dulle Griet“ (apie 1564 m.) (Antverpeno *Mayer van den Bergh* muziejaus kolekcija), kuriame pagrindinis personažas – Dulle Griet – žvelgia į pragaro, personifikuoto kaip Leviatano veidas, burną.<sup>18</sup>

Kaip XVI a. Breigelio paveikslai galėjo būti laikomi vaizdiniais populiariosios kultūros dokumentais, taip ir A. Danielio tripticho personažai yra paprasti XXI a. žmonės (kairiajame paveiksle matome turistus, dešiniajame – statybininkus), kurie visi staiga patiria kosminius neramumus, stipriai sutrikdančius jų gyvenimą.

Bulgarijoje A. Danielis buvo pripažintas kaip „menininkas, bendruomenės lyderis, kolega, mentorius, jis įsitvirtino kaip vienas svarbiausių meno atstovų, stūmusių bulgarų tapybą pirmyn XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje“. Kaip pažymėjo vienas geriausių tapytojų darbų žinovų, A. Danielis teigė ir tikėjo, kad menininkai turėtų sintetinti prasmę: „*Ir jei neišmoksime sukurti prasmės, susintetinti prasmės sau ir kitiems, labai didelėms žmonių grupėms, tuomet ši egzistencija veikia bus kažin kokia vegetacija.*“<sup>19</sup>

Kitus demokratijai ir laisvei grėsmę keliančius pavojus ir nelaimės – terorizmą, karą, vandalizmą ir kt. – piešinių serijoje *Fears of a Museum Director* („Muziejaus direktoriaus baimės“) (2014) su humoru pavaizdavo Flo Kaserau. Šios iš pažiūros komiškos scenos turi gilesnę prasmę – jomis, pasitelkiant žurnalistinių karikatūrų metodą, perteikiama baimė dėl ateities neapibrėžtumo, pavaizduojant ekstremalias ir katastrofiškas situacijas, kuriose galėtų atsidurti bet kuri viešoji ar privati institucija.

Nekritinio mąstymo ir susvetimėjimo pavojų tiksliai ir alegoriškai atvaizdavo Yannis Gaitis savo aliejumi ant medžio nutapytame paveiksle *The Parade* („Paradas“) (1983). Čia pavaizduoti perpildymo, indoktrinacijos ir homogenizavimo principai, rodantys, kaip bendrumas virto linijine, susvetimėjusia persipinančiose eilėse stovinčių identiškų žmonių mase. Gaitis šią surambėjusią žmonių minią mums pristato su šlakeliu humoro, kad galėtume lengviau priimti tokį stulbinančiai vienodos socialinės sistemos atvaizdavimą.

Galiausiai neužtikrintumo jausmą pažadina Dano Wolgerso darbas *End of Public Road* („Viešojo kelio pabaiga“) (1995), kuriame žiūrovas gali atpažinti save, vairuojantį transporto priemonę, atsispindinčią ant kelio pabaigoje pastatyto metališko mėlyno kelio ženkle. Jei viešąjį kelią suprasime kaip metaforinį civilizacijos ir teisinės valstybės įvaizdį, tuomet šią nuotrauką galime laikyti dviprasmišku įspėjimu apie tai, ką galima pamatyti už teisinio tikrumo principo taikymo ribų.



**WILLIE DOHERTY (G. 1959)**

Jungtinė Karalystė

**ENDURING, DERRY, 1992**

Nespalvota fotografija ant aliuminio, 125 x 190 cm

Įsigyta tarpininkaujant Londono galerijai „Matt's Gallery“ 1993 m.



**DAN WOLGERS (G. 1955)**

Švedija

**HÄR SLUTAR ALLMÄN VÄG (SERIJA)**

**END OF PUBLIC ROAD III, 1995**

Ilfochromas, leidinys 1/3, 162 x 196 cm

Įsigyta iš Patrik Förberg



**WILLIE DOHERTY (G. 1959)**

Jungtinė Karalystė

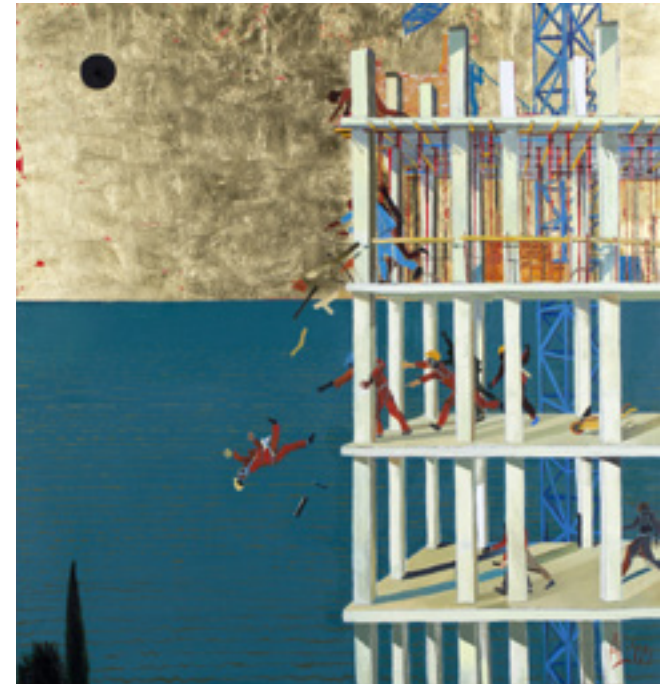
**MANY HAVE EYES BUT CANNOT SEE („DAUGELIS TURI AKIS, BET NEMATO“), 1992**

C tipo nuotraukos su tekstu (diptikas) (kairėje: „Vanishing point“ („Išnykimo taškas“), dešinėje: „Blind spot“ („Akloji zona“); 122 x 184 cm (kiekvienas)

Paženklinta (antroje pusėje). Įsigyta tarpininkaujant Dublino galerijai „Oliver Dowling Gallery“ 1992 m.







**ANDREY DANIEL (1952–2019 M.)**

Bulgarija

TRILOGY: THE ELUSIVE MEANING OF CAUSE AND EFFECT, 2009

TO BRUEGEL; THE MATING SEASON OF THE LEVIATHANS; THE DEATH OF THE WORKER X

Aliejus, drobė, 170 x 160 cm (kiekviena triptiko dalis)

Inicialai ir data (apatinė kairioji kairiosios ir centrinės plokštės dalis, apatinė dešinioji dešniosios plokštės dalis)

2011 m. įsigyta iš autoriaus





**FLO KASEARU (G. 1985)**  
Estija  
**FEARS OF A MUSEUM DIRECTOR**  
**(„MUZIEJAUS DIREKTORIAUS BAIMĒS“),**  
**2014**  
Pieštukas, popierius  
65 × 50 cm (kiekvienas)



**JAMES HANLEY (G. 1965)**

Airija

**THE CONVERT, 1992**

Aliejus, medžio plokštė, 175 x 121 cm

Data ir pavadinimas (kitoje pusėje)

1993 m. įsigyta iš autoriaus



**TWO/FOUR/TWO**

(1996 M. SUKURTA MENO GRUPĖ)

**COSTAS MANTZALOS (G. 1963 M.) IR CONSTANTINOS KOUNNIS (G. 1973 M.)**

Kipras

**BELIEVE IN ME („TIKĖK MANIMI“), 2005**

Fotografija, perspex, metalas, šviesa, 62 x 60 cm

2007 m. įsigyta iš autorių



**YANNIS GAITIS (1923–1984 M.)**

Graikija

**THE PARADE („PARADAS“) (1983)**

Aliejus, medis, 160 x 115 cm  
parašas kairiajame kampe apačioje  
1983 m. įsigyta iš autoriaus



## 5. ŽINIASKLAIDA IR DEMOKRATIJA

Olaf Metzel ir Antoni Clavé kūrinuose stipriai jaučiama valdžios, žiniasklaidos ir visuomenės ryšio tema. Aiškiau išreikštu ir labiau provokuojančiu tonu pasižymintis Metzelio darbas spaudoje pateiktą informaciją paverčia tam tikru paauksuotu stabu.

Teisė informuoti visuomenę – tačiau taip pat iškreipti jos suvokimą ir nuomonę – apie kasdienes įvykius yra pasikartojanti Olaf Metzelio mene nagrinėjama tema. Didžiulę plokštę *Il Messagero, mercoledì 12. Ottobre 1988 (1989)* sudaro metalinės matricos, paruoštos nurodytos dienos ir pavadinimo itališkam laikraščiui spausdinti. Dėl įmantraus sutrūkinėjusio šio reljefinio aliuminio darbo paviršiaus pagrindinės matricose išgraviruotos problemos – žmonių pagrobimai, teroras, tragedijos – nutolusiems šių dienų stebėtojams beveik neatpažįstamos.

Antoni Clavé paveiksle vaizduojama pateikiamų naujienų vertė ir jų pasklidimas po visą miesto erdvę. *New York II („Niujorkas II“)* (1989) – tai aliuzija į kultūros sklaidą, jos nuolatinį naudojimo, greito nusidėvėjimo ir pakeitimo ciklą. Populiarioji poetika ir koliažas – laikraščių ir žurnalų vaizdų naudojimas tiesiai ant paviršiaus – primena amerikiečio Roberto Rauschenbergo meninę kūrybą septintajame dešimtmetyje: matome palimpsesto pobūdžio vaizdų išdėstymą ir tuos vaizdus kertančius ryškaus pigmento potėpius.

Nuorodos į laikraščiuose per tekstus ir nuotraukas perduodamas naujienas – taip pat svarbi darbo *Wall („Siena“)* (2008) koncepcijos dalis: šiame darbe multimedijos menininkė Anna Baumgart atkuria šiurpią ir tragišką realaus gyvenimo situaciją, paimtą iš konkretaus Europos istorijos taško.

Didžiosiomis raidėmis ant vienos iš skulptūrų kojos išgraviruotas naujienų agentūros pavadinimas „Reuters Forum“ nurodo ikonografinę skulptūrų grupės kilmę. Ir tikrai – šio kūrinio vaizdinis šaltinis yra spaudoje rasta nuotrauka, kurioje jamžinta grupė berlyniečių, priverstų bėgti po to, kai 1961 m. rugpjūčio mėn. jie buvo evakuoti iš savo namų. Tuo metu, kai buvo padaryta nuotrauka, darėsi vis sunkiau kirsti miestą padalinusią sieną ir ji buvo betampanti tuo mirtinu barjeru, kuris po to kitus tris dešimtmečius simbolizavo gilią ideologinę atskirtį tarp sovietinio bloko ir Vakarų. Tai tęsėsi iki pat 1989 m., kai siena buvo nugriauta, – istorinio momento, užfiksuoto kai kuriose Franko Thielio serijos *Berlin („Berlynas“)* (1990) nuotraukose.

A. Baumgart nurodo savo skulptūrų fotožurnalistinę kilmę, kiekvieną asmenį padalindamas į dvi aiškias puses: priekinėje pusėje matosi pilkų tonų gradacija, o antroje pusėje – ryškiai balta spalva. Šis padalijimas atspindi dvimatę skulptūroje pavaizduotos grupės kilmę ir jos perkėlimą iš fotografijos į trimatę erdvę.

Nors skulptūra ir daug abstraktesnė už originalią nuotrauką ir joje nematyti asmenų veidų detalių, Baumgart savo darbui suteikia puikiai išdirbtų realizmo bruožų, atkurdama nešamus daiktus, įskaitant dėžių ir krepšių tekstūrą. Skubos ir baimės jausmas, kurį nuotraukoje išduoda pagauti Berlyno gyventojų judesiai ir gestai, skulptūroje sušvelnėja – ji pagaminta iš dervos, medžiagos, kurią plačiai naudoja įtakingi šių laikų figūrinės skulptūros atstovai, kaip antai Juan Muñoz arba Keith Edmier.



**OLAF METZEL (G. 1952)**

Vokietija

**IL MESSAGERO, MERCOLEDÌ 12. OTTOBRE 1988, 1989**

Laikraščio matrica, aliuminis, 237 x 310 x 27 cm

1990 m. įsigyta tarpininkaujant Berlyno „Galerie Fahnemann“



**ANTONI CLAVÉ (1913–2005 M.)**

Ispanija

**NEW YORK II, 1989**

Mišri technika, 162 x 130 cm

parašas ir data (dešiniajame apatiniame kampe)

1991 m. įsigyta iš autoriaus



**ANNA BAUMGART (G. 1966)**

Lenkija

**WALL, 2008**

[5 skulptūrų ansamblis]

Akrilo guma, akrilo dažai, 123 cm (kiekvienos figūros aukštis)

2009 m. įsigyta tarpininkaujant Varšuvos Fundacija Lokal Sztuki



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos



**FRANK THIEL (G. 1966)**

Vokietija

**BERLIN-SPANDAU, JULI 1990**

Serija Berlin (6 fotografijos) (1990)

19.50 x 58.50 cm

Ilgalaikė paskola iš Vokietijos parlamento meno kolekcijos

## 6. DEMOKRATIJA IR URBANISTINĖS TRANSFORMACIJOS

Nuo sekli bulgarų menininkų darbų grupė kritiškai ir pamokomai nagrinėja įvairius Bulgarijos įstojimo į Europos Sąjungą įtakos žmonių gyvenimui aspektus.

Nadezhdos Oleg Lyahovos darbas *Motif I (Valstybės mašina)*, yra projekto *Globally and on a Long-term Basis the Situation is Positive (2007–2009)* („Visame pasaulyje ir ilguoju laikotarpiu situacija yra teigiama (2007–2009)“), kurį sudaro Sofijos gatvėse užfiksuotų trumpų vaizdo įrašų serija, taip pat skaitmeninių spaudinių ant drobės („motyvai“) serija, kurioje vaizduojami statiški vaizdai iš minėtos vaizdo medžiagos.

Šie skaitmeniniai spaudiniai atspindi miestų plėtros perteklių ir vyriausybės kišimąsi į didelių miestų planavimą. Ekskavatoriai, išrikuoti ir sustatyti horizontaliomis eilėmis kaip ateivių armija primityviame vaizdo žaidime, simbolizuoja didelio masto statybų karštligę, prasidėjusią Bulgarijoje po šalies integracijos į Europos Sąjungą. Kaip pakomentavo pati Lyahova:

„2007 m. sausio 1 d. įstojus į ES, Bulgarijai buvo suteiktas visateisės valstybės narės statusas. *Tai suteikė galimybę dalyvauti visuose „specialiuose“, „regioniniuose“, „novatoriškuose“, „tarpvalstybiniuose“, „daugiakultūriniuose“ projektuose, kuriais siekiama įgyvendinti „ES normas“, taip pat leido pasinaudoti ES siūlomomis „plačiomis galimybėmis“. (..)*

*Atvyko verslūs investuotojai, su savimi atsivežė visokios įrangos ir įvairių specialistų. Prasidėjo intensyvūs statybos darbai. Gatvėse buvo girdėti statybų triukšmas. Betonas ir geležis pakeitė žalią žolę. Griaudžiant triukšmui, purve ir dulkių debesyse entuziastingi žmonės ir mašinos dirba kasdienį darbą, kurdami mūsų Europos ateitį.<sup>20</sup>*

Idealistinis kontrapunktas kritiškai ir skeptiškai Lyahovos vizijai idiliškai atspindi lenkų iliustratoriaus ir tapytojo Rafalo Olbinskio sukurtame plakate. Remiantis geriausiais italų renesanso pavyzdžiais, parodoma Europos personifikacija – kaimo kraštovaizdžio fone taikiai mieganti moteris, kuri sapnuose regi simbolinius Lenkijos pastatus.

2007 m. Vasilenos Gankovskos paveikslas *An Afternoon at Burggarten #2* tai miesto laisvalaikio vizija, vaizduojanti nerūpestingą jaunimo susibūrimą Vienos *Burggarten* parko pievoje.

Jei Oleg Lyahova savo kūriniu perteikia naujo miesto statybų procesą, tai dueto Missirkov & Bogdanov skaitmeninė fotografija *Weekend 2126. The Valchevs („Savaitgalis 2126 – Valčevų šeima“)* (2008) atsigręžia į praeitį ir žvelgia į institucinę komunistinio režimo architektūrą: nuotraukoje pavaizduotas Bulgarijos komunistų partijos pastatas paminklas ant Buzludžos kalvos (1981 m.), kuris dabar laikomas neįprastu monumentaliu reliktu ir kuris vis dar atrodo kaip futuristinis mokslinės fantastikos objektas.

NSO (brutalizmo ir retrofuturizmo stiliaus „skraidanti lėkštė“) primenantis pastatas išsiskiria įsivaizduojamo kraštovaizdžio fone, o pirmame plane vaizduojami tautiniais kostiumais pasipuošę šeimos nariai.

Kaip pastebi kritikai:

Kūrinyje „*Weekend 2126 – The Valchevs (2008)*“ vaizduojama Valčevų šeima, saulėtą sekmadienį išėjusi tingiai pasivaikščioti Buzludžos kalvos šlaitais. *Kai kurie šeimos nariai atrodo taip, tarsi jie kurtų muzikinį kūrinį iš karto po to, kai jų skraidanti lėkštė nusileido ant kalvos viršūnės apleistame kraštovaizdyje. Akivaizdu, kad ši scena yra ateities inscenizacija, nurodanti transformuotą vaizdą to, kas buvo, ir to, kas nauja, tik pusiau prisiminta. Nepaisant keistų etno-viduramžiškų suknelių, „dašiki“ stiliaus marškinių ir rankų darbo muzikos instrumentų, kurie primena seniai pamirštą folklorą, vis dar randantį savo vietą popkultūroje. Missirkovo ir Bogdanovo nuotraukoje pateikiama galima versija, kaip Buzludža galėtų būti matoma ir įvertinta po kelių kartų.<sup>21</sup>*



**RAFAL OLBINSKI (G. 1945)**

Lenkija

LA POLOGNE DANS L'U.E. (LENKIJA ES SUDĖTYJE)

Sukurta narystės ES proga

64 x 80 cm





**NADEZHDA OLEG LYAHOVA (G. 1960)**

Bulgarija

**MOTIF I (STATE MACHINE), LEIDINYS 1/4, 2008**

skaitmeninė spauda ant popieriaus, 59 x 64 cm

Užrašas „VISAME PASAULYJE IR ILGUOJU LAIKOTRAPIU SITUACIJA YRA TEIGIAMA“

2011 m. įsigyta iš autorės



**VASILENA GANKOVSKA (G.1978)**

Bulgaria

**AN AFTERNOON AT BURGGARTEN #2**

(POPIETĖ BURGARTENE #2)

**SERIJA „A BURGGARTEN AFTERNOON“, 2007**

Alijainiai dažai, markeris, drobė



**BORIS MISSIRKOV (G. 1971) IR GEORGI BOGDANOV (G. 1971)**

Bulgarija

**VALCHEVS FAMILY, BUZLUDZHA PEAK**

(IŠ SERIJOS „WEEKEND 2126“; LEID. 3 + 1), 2008

Skaitmeninė pigmentinė spauda, 81 x 118 cm

2011 m. įsigyta iš autorių

# 7. MENO DEMOKRATIZAVIMAS

**M**eno įsiskverbimas į kasdienybę, aktualias temas ir socialines problemas, tokias kaip kultūros ir rinkos santykis, migrantų judėjimai ar šeima, yra ypatumas, ypač akcentuojamas toliau minimuose atrinktuose kūriniuose.

Pastaruoju metu politiškai ir socialiai aktyviausiai menas pasireiškia per grafičius, kurie yra viena efektyviausių, kontroversiškiausių ir atpažįstamiausių meninės raiškos formų pasaulyje. Jaano Elkeno paveikslas *Knock, Knock Knocking On Heaven's Door (2007)* yra energingų pratybų, sujungiančių techninius tachizmo ir grafiti išteklius, rezultatas. Po hiperrealistinio laikotarpio J. Elkeną įkvėpė šis alternatyvios gatvės kultūros fenomenas, kurį jis dažnai galėjo matyti gyvendamas Lasnamäe rajono geto dalyje, kur pakeliui į savo studiją jis turėdavo pereiti kelis interjerų aukštus, kuriuose buvo galima pamatyti miesto simbolius.

Joep van Lieshout kūrinyje *Medicine cabinet („Vaistų dėžutė“)* (1992) yra metalinė neutralios pilkos spalvos ir įprastos išvaizdos dėžutė, t. y. pramoniniu būdu pagaminto objekto replika; diskretiško ir konceptualaus meno objekto, kuriame menininko autorystė ir asmenybė akivaizdžiai neišryškėja, pavyzdys. Tačiau jis atsiskleidžia šio prieštarigai vertinamo kūrinio viduje, nes, atidarius dėžutės dureles, viduje, apatinėje dalyje, matome didelėmis raidėmis užrašytą dailininko parašą.

1995 m. menininkas įkūrė „Atelier Van Lieshout“ studiją, kurioje vadovaujamas metodika, kuria siekiama sugriauti meninio genialumo mitą. Siekdamas sukurti naudingą ir vaizdingą meną, kuriam būdingas tam tikras humoro jausmas ir kuris tarnauja visuomenei, Van Lieshout sukūrė daugiadalykę praktiką, kuria vadovaujantis kuriami meno kūriniai, apjungiantys meną, dizainą ir architektūrą, tyrinėjantys siaurą ribą tarp pramoninio meno ir masinės gamybos funkcinių objektų.

Maisto gamyba ir vartojimas, kuriuos pramonė ir rinkodara pavertė standartizuotais produktais ir reklamos ikonomis, yra pagrindinis motyvas Andy Warholo atminimui skirtuose Marko Blažo darbuose, kurie yra aiški nuroda į 1962 m. sukurtą 32 kūrinių seriją „Campbell soup cans“ („Kempbello sriubos skardinės“), kuri šiandien laikoma svarbiausiu

poparto orientyru. Kūrinyje *Warhol 1 (2007)* M. Blažo sriubos skardinę „apvilko“ graikų ir romėnų portiko motyvu – visa apimančiu romėniško antikinio ir klasikinio meno išoriniu lukštu, kuris byloja apie savotišką klasikinės ir masinės kultūros ryšį.

Migrantų judėjimai ir jų stiprus poveikis šeimoms ir visuomenei yra viena iš pagrindinių Maltos menininkės Ruth Bianco kūrybos temų, įgyvendinamų tokiuose projektuose kaip *Connecting geographies* („Jungiančios geografijos“) arba *Tidal dialogues and transit zones* („Potvynių dialogai ir tranzito zonos“), kuriais plėtojama moksliniais tyrimais grindžiama meno praktika, kuria siekiama kelti teritorijos ir tarpvalstybinio judėjimo klausimus.

Jo sukurtas politikas *Lines of migration („Migracijos kryptys“)* (2020–2021) akivaizdžiai susijęs su protesto menu (*art contestataire*) arba gatvės menu (*street art*). Tai atspindi intensyvus koliažo naudojimas, simbolių ir lakoniškų rašytinių žinučių komunikacijos efektyvumas. Kaip pažymėjo pati menininkė, su amatais ir lytėjimu susijusios savybės jos koncepcijoje vaidina labai svarbų vaidmenį, juolab kad šis kūrinyje buvo sukurtas Covid-19 pandemijos metu, kai pasauliui teko naudotis nuotolinėmis bendravimo priemonėmis ir laikytis saugaus atstumo.

Edith Karlson skulptūrinis ansamblis *Family („Šeima“)* (2019) neįprastu požiūriu atspindi šeimos ryšius. E. Karlson savo darbuose dažnai naudoja monstrų ar gyvūnų atvaizdus. Jie gali būti arba išnykusios faunos atstovai, arba viduramžiškos žvėrių ikonografijos atitikmenys, kurie vėliau pasirodydavo fantastinėje literatūroje ir kino filmuose. E. Karlson skulptūros kartais tapatinamos su pasakėčiomis, ypač kai ji savo sukurtiems gyvūnams ar būtybėms priskirdavo žmogiškąsias savybes ir elgesį, tuo kritiškai vertindama šiuolaikinę visuomenę.



## RUTH BIANCO

Malta

**LINES OF MIGRATION (MIGRACIJOS KRYPTYS), 2020–21**

Koliažas diptikas – montažas ant rankų darbo popieriaus  
Visos kompozicijos su rėmų matmenys – 160 x 250 cm.



**JAAN ELKEN (G. 1954)**

Estija

**KNOCK, KNOCK KNOCKING ON HEAVEN'S DOOR (BELDŽIANTĮ DANGAUS VARTUS), 2007**

Akrilas, drobė, 160 x 200 cm

parašas ir data (dešinėje apačioje), pavadinimas (viduryje viršuje)

2007 m. įsigyta iš autoriaus



**JOEP VAN LIESHOUT (G. 1963)**

Nyderlandai

**„MEDICIJNKASTJE“ („VAISTŲ DĖŽUTĖ“), 1992**

Lydytas plastikas, 50 x 50 x 10 cm

parašas (vidinė durų pusė)

1992 m. įsigyta tarpininkaujant Amsterdamo galerijai „Galerie Fons Welters“



**MARKO BLAŽO (G. 1972)**

Slovakija

**WARHOL 1, 2007**

Mišri technika, drobė,

100 x 80 cm

2010 m. įsigyta iš autoriaus



**EDITH KARLSON (G. 1983)**

Estija

**Family, 2019**

Betonas, metalas, mišri technika

Įvairių dydžių, aukštis maždaug 120 cm



# PASTABOS

1. „Gebėjimas įvardyti ir (arba) pervadinti problemą yra vienas iš veiksmingiausių meno kūrinio pasiekimų, o meno kūriniai gali padėti nustatyti problemas ir pasiūlyti sprendimus labai plačiu mastu“. M. Lvova: *Art and Democracy: Citizens' Creative Energy as a Force for Social Change* (Menas ir demokratija: Piliiečių kūrybinė energija – socialinių pokyčių variklis). Dayton: Kettering Foundation, 2017
2. Meno kritikai apie tai sakė: „Grupė „Menininkai už demokratiją“ (MUD) laikome atspirties tašku tyrinėjant Jungtinės Karalystės meno sąsajas su tarptautiniu solidarumu, kurį formuoja migracija ir politinis visuomenės susitelkimas. Grupės MUD istorijos atskleidžia festivalį kaip formą ir meninę praktiką, kuri apima reklamjuosčių ir plakatų gamybą, meno kūrinius, fotografijas, filmus, mechanizmus ir garsus, dalyvavimą, pasirodymus, paskaitas ir skaidrių demonstracijas, kurias kuria įvairios kilmės menininkai, siekdami bendrai aptarti politines aplinkybes (...).“ *Precarious Solidarities: Artists for Democracy* (Netvirtas solidarumas: Menininkai už demokratiją) (1974–77 m.), 2023 m. vasario mėn. Renginio programa, įskaitant diskusijas su Cecilia Vicuña: „To Organize Dreaming“ arba „To Organize Dreaming was the dream“ („Organizuoti svajonę“ arba „Organizuoti svajonę buvo svajonė“); Wing Chan ir David Morris: „Precarious Solidarities“; ir Hannah Healey: „Artists for Democracy and experimental art as solidarity practice“ („Menininkai už demokratiją“ ir eksperimentinis menas kaip solidari praktika“), taip pat kitos kalbos. Internetinis simpoziumas, kurį per „Zoom“ platformą organizavo Londono menų universiteto tyrimų centras „Afterall“.
3. 2019 m. kovo 28 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo sukuriama 2021–2027 m. programa „Kūrybiška Europa“, ir kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1295/2013 (COM(2018)0366 – C8-0237/2018 – 2018/0190(COD))
4. 2016 m. sausio 19 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl kultūrų dialogo, kultūrų įvairovės ir švietimo vaidmens puoselėjant pagrindines ES vertybes (2015/2139(INI))
5. (Europos Parlamento meno kolekcijos archyvas)
6. Ten pat.
7. Ten pat.
8. Menininko šeimos pateikti dokumentai (Europos Parlamento meno kolekcijos archyvas)
9. Ten pat.
10. Ten pat.
11. WINTLE, Michael, „Europe on Parade“ („Europa parade“), SPIERING, Menno ir WINTLE, Michael (red.): „Ideas of Europe since 1914: The legacy of the First World War“ („Europos idėjos nuo 1914 m. Pirmojo pasaulinio karo palikimas“), Palgrave Macmillan, 2002, p. 121–124.
12. 1977–1982 m. J. Immendorffas sukūrė paveikslų, piešinių ir spaudinių „Café Deutschland“ seriją, kurioje metaforiškai vaizduojamos priešiškos Rytų ir Vakarų Vokietijos ideologijos. <https://www.moma.org/collection/works/80069>
13. D. Mathews: *The Ecology of Democracy (Demokratijos ekologija)*. United States of America: Kettering Foundation Press, 2014.
14. „Respect, retrait, ellipse: Willie Doherty est la représentation oblique du conflit irlandais. (...) De l'oeuvre de Willie Doherty - photographies, photomontages et videos - est difficile de comprendre les enjeux, tant plastiques que politiques, si l'on ne rappelle pas, avec Declan MacGonagle, le sens de l'expression « longue guerre » et la définition des murals de Derry : « longue guerre » fut utilisé par le mouvement republicain irlandais pour définir le processus global dans lequel ses membres se trouvent impliqués depuis les années soixante-six, mais, comme le souligne Declan MacGonagle, l'expression se réfère également à une guerre bien plus longue - inachevable ? - menée pendant des siècles entre Anglais et Irlandais.“ *Dominique Baqué: Pour un nouvel art politique*. De l'art contemporain au documentaire, Flammarion - Champs arts, 2009, p. 189–193.
15. „Quant aux murals qui scandent les murs de Derry, et auxquels pour une part Doherty emprunte son lexique plastique, ils représentent, doublement et sur un model paradoxal, le langage revolté des dépossédés, des dominés, et le langage de ceux qui detiennent pouvoir et privilèges. (...)“ Ten pat.
16. « Doherty a articulé l'ensemble de son oeuvre autour du conflit et de ses modalités de représentation (...) Longtemps, les productions de Doherty se présenterent sous la forme de photo-textes : des photographies, noir et blanc pour la plupart, de grand format, évoquant soit des paysages apparemment tranquilles, soit des spaces urbaines soumis à la propagande, à la surveillance et au contrôle militaire, que venait barrer un texte laconique, aphoristique parfois - inscription du concept et de la revendication au coeur de la représentation. ». Ten pat.
17. „Alors que les autorités s'empresent aujourd'hui d'enlever, d'effacer tout signe de conflit, la photographie de Doherty s'applique au contraire à maintenir vivant le souvenir de ce qui déchira le pays, à exiger un devoir de mémoire.“ Ten pat.
18. <https://museummayervandenbergh.be/en/zoektocht-naar-bruegel> Išsamesnę analizę žr. Bernadette Van Haute: „Dulle Griet' in seventeenth century Flemish painting: a risible image of popular peasant culture“, *Acta Academica* 2011 43(2): 1–40. Unisa Institutional Repository (UnisaIR), University of South Africa.
19. Stefan Dzhambazov kalba apie Andrey Danielį, remdamasis pokalbiu, kuris turėjo bus paskelbtas interneto svetainėje [vnparki.com](http://vnparki.com). Žr. <https://nha.bg/en/page/exhibition-andrey-daniel---the-last-7-years-at-academia-gallery>
20. [https://openartfiles.bg/en/files/download/1210/181207-183127\\_NOlyahovaPDF.web.pdf](https://openartfiles.bg/en/files/download/1210/181207-183127_NOlyahovaPDF.web.pdf)
21. Marie Bromander ir Sebastian Rypson: „Monumental Negligence – or, how Bulgarian artists fight against monumental amnesia“ („Monumentalus aplaidumas – arba kaip Bulgarijos menininkai kovoja su monumentalia amnezija“), 2019. <https://independent.academia.edu/MarieBromander>

# PAPILDOMI ŠALTINIAI

## PARODOS

*Structures de domination et de démocratie*, Centre Pompidou, Paris, 2018

*Poéticas de la democracia. Imágenes y contra-imágenes de la Transición*. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid, 2018-2020.

*Artists for Democracy* (exhibition and archival display exploring the 1970s art and activism of the collective organisation "Artists for Democracy"). Presented by England & Co at the Horse Hospital, London, 2023.

## KNYGOS

Michael Wintle: "Europe on Parade" in SPIERING, Menno & WINTLE, Michael (Ed.): *Ideas of Europe since 1914: The legacy of the First World War*, Palgrave Macmillan, 2002. (EN)

Korza, P., Schaffer, B., & Assaf, A.: *Civic dialogue, arts & culture: findings from Animating Democracy*. Washington, DC. : Americans for the Arts, 2005 (EN)

*Politik & Kunst - Kunst & Politik; Künstler und ihre Werke in den Bauten des Deutschen Bundestages in Berlin / Politics and Art - Art and Politics. Artists and Their Works in the Buildings of the German Parliament*. Edited by order of the German Bundestag, by Dr. Andreas Kaernbach and Roger Sonnewald. Edition J.J. Heckenhauer, Berlin, 2005. (DE)

Dominique Baqué: *Pour un nouvel art politique. De l'art contemporain au documentaire*, Flammarion - Champs arts, 2009 (FR)

Joëlle Zask: *Art et démocratie. Les peuples de l'art*. Collection: Intervention philosophique. Presses universitaires de France, Paris, 2014 (FR)

Iván López Munuera: *Los encuentros de Pamplona (1972) como laboratorio de la democracia* (tesis doctoral). Universidad Complutense, Madrid, 2016 (ES)

F. de Meredieu: *Histoire matérielle et immatérielle de l'art moderne et contemporain*, Larousse, 2017. (FR)

Latorre, Guisela: *Democracy on the Wall. Street Art of the Post-Dictatorship Era in Chile*, 2019 (EN)  
<https://ohiostatepress.org/books/titles/9780814214022.html>

Bill Posters: *The Street Art Manual*, Laurence King Publishing, 2020 (EN)

## STRAIPSNIAI

Robert, P. : « Les deux temps des arts visuels en démocratie: l'humanisme démocratique de l'art moderne et la démocratie praticable de l'art contemporain ». *Nouveaux Cahiers du socialisme*, 2016, (15), 67-76 (FR)

Puello, L. (2020). « Art and democracy. Exploring new ways to work creatively with citizens ». *Palabra*, 20(1), 64-74. (EN)  
<https://doi.org/10.32997/2346-2884-vol.20-num.1-2020-3225>

## INTERNETO SVETAINĖS

<https://art-collection.europarl.europa.eu/en/>

<https://www.tate.org.uk/tate-etc/issue-42-spring-2018/opinion-john-paul-stonard-art-democracy>

<https://www.tate.org.uk/visit/tate-liverpool/display/democracies>

<https://www.tate.org.uk/art/art-terms/c/community-art>

## PARODOJE PRISTATOMI MENININKAI:

<https://www.francoiseschein.com/>

<https://www.goudielynch.fr/>

<http://hannahcollins.net/>

<https://www.twofourtwo.com/>

<https://www.jameshanley.net/>

<http://www.danwolgers.com/>

<https://www.paulgrahamarchive.com/>

<https://imma.ie/artists/willie-doherty/>

<http://www.flokasearu.eu/>

<https://www.frieze.com/article/olaf-metzel>

<https://www.antoni-clave.org/biographie/>

<https://www.missirkovbogdanov.com/>

<http://www.jaanelken.com/>

<https://www.ateliervanlieshout.com/>

<http://www.ruthbianco.com/Biodata.html>

<https://www.artnews.com/art-news/news/estonia-2024-venice-biennale-edith-karlson-1234649323/>





# ESAME KARTU UŽ DEMOKRATIJĄ

Prisijunk prie [esamekartu.eu](https://esamekartu.eu)



Esamekartu.eu bendruomenė vienija žmones, tikinčius demokratija ir norinčius realiai prisidėti prie jos įgyvendinimo per artėjančius Europos Parlamento rinkimus 2024 m. Į ją susibūrė žmonės iš visos Europos, jie susitinka, dalijasi žiniomis ir įgyja naujų įgūdžių, tuo pat metu skatindami visus balsuoti 2024 m. rinkimuose.

